

* MATRIÁLY – ZPRÁVY – KRONIKA *

O tradicích a perspektivách rusistiky

jednala mezinárodní vědecká konference, kterou ve dnech 29.–30. 9. 2001 uspořádala Katedra ruského jazyka a literatury FF UK v Bratislavě v útulném a odbornou diskusi provokujícím prostředí Domu slovenských spisovatelů v Budmericích. Bilanční atmosféra konference nebyla tentokrát motivována jen aktuálním zlomem tisíciletí, který nám relativně často připomínají různá setkání, ale leitmotivem celého jednání bylo i významné jubileum hostitelského pracoviště, oslavujícího 80. výročí svého založení. Zejména této události bylo zasvěceno úvodní plenární zasedání pečlivě organizované a ze strany hostitelů velice pozorně připravené konference (mj. i za přítomnosti zástupce velvyslanectví Ruské federace v Bratislavě, proděkana FF UK a ředitele Ústavu světové literatury SAV, s nímž literárněvědně orientovaní slovenští rusisté dlouhodobě úspěšně spolupracují).

Nepochybně velkou pozornost i potěšení všech účastníků konference (asi 50 zástupců z 5 zemí) vyvolala přítomnost **Dr. Varvary Kühnelt-Leddina**, dcery **Prof. Dr. A. V. Isačenka, DrSc.**, který se řadí ke grundnerským generacím bratislavské rusistiky. Z rukou členky předsednictva **MAPRJAL doc. PhDr. E. Kollárové, CSc.**, převzala **Puškinovu medaili** (udělenou jejímu otci „in memoriam“), připomínající referujícím i hostům konference mj. „rozměry“ i význam přínosu Prof. Isačenka pro rozvoj moderní komparativní lingvistiky. Mezi žáky a pokračovateli Isačenkova působení v Bratislavě (ale i později na UP v Olomouci) vyvolala zájem i přítomnost **Prof. PhDr. L. Ďuroviče** (Univerzita v Lundu, Švédsko), s jehož jménem je rozvoj bratislavské rusistiky rovněž nerozlučně spojován.

Samotnou bilanci osmdesátiletého působení jubilující katedry pak naznačily dva úvodní referáty zástupců hostitelského pracoviště: „*Из истории кафедры русского языка и литературы ФФ УК в Братиславе*“ (**J. Svetlík**) a „*Литературоведческая русистика на кафедре русского языка и литературы ФФ УК в Братиславе*“ (**A. Eliáš**). Další rokování probíhalo ve dvou samostatných sekcích.

Lingvistická sekce bezprostředně navázala na plenární zasedání prvními příspěvky věnovanými historii lingvistiky hostitelského pracoviště a zabývala se prací profesora Isačenka a Ďuroviče po jejich odchodu z FF KU v Bratislavě a jejich působením na západních univerzitách, především však v západoevropské rusistice: „*Преемственность братиславской русистики в западной русистике*“ (**L. Ďurovič**). Obecnější

problémy v oblasti kulturních styků a jazykové praxe řešilo vystoupení „*Культурные сношения и языковая практика*“ (P. Šíma, Trnava); určitým aspektům „přejímání“ do ruštiny (s ohledem na kulturní a jazykovou situaci v Rusku v 19. stol.) byl věnován referát „*Некоторые аспекты лингвокультурной ситуации и иноязычного заимствования в русском языке в России 19 века*“ (E. Baryšnikov, Moskva) a otázkám paralelismu při formování paradigmat v rámci „lingvostranovedenija“ a kulturologie referát „*Функционирование лингвокультурной парадигмы в художественном тексте*“ (V. M. Šaklein, Moskva).

Další příspěvky tvořící těžiště v práci sekce důsledně charakterizovaly jednotlivé sledované problémy z porovnávacího hlediska, přičemž se převážně uplatňoval funkční přístup. Vystoupení byla rozdělena do několika tematických celků podle rovin jazykového systému. Rovina fonologická byla zastoupena příspěvkem O. Kuželové (Bratislava) „*Типы консонантных нейтрализаций в сопоставительном русско-словацком плане*“ a E. Ondřejkové (Nitra) „*Межъязыковая симметрия/ассимметрия рече-вых модификаций фонем родственных/неродственных языков*“. Byly věnovány typologii konsonantických neutralizací a otázce řečových modifikací fonémů příbuzných i nepříbuzných jazyků. Jevy roviny morfologické sledoval referát „*Тексто-образующие функции славянского местоимения "теп/тот" в тн. предмете речи (на материале современного чешского, русского и словацкого языков)*“ (Z. Vychodilová, Olomouc). Zabýval se rozdíly v podminekách využití uvedených anaforických zájmen v porovnávaných jazycích. Sdělení Z. Nedomové (Ostrava) „*К некоторым особенностям русского и чешского языков в области выражения количественных отношений*“ bylo věnováno zvláštnostem ruštiny a češtiny ve vyjadřování kvantitativních vztahů. Autorka zaměřila pozornost na prostředky lexikální, morfologické, slovotvorné a syntaktické, přehledně je uspořádala a doložila názornými příklady. J. Rufferová (UHK Hradec Králové) ve svém sdělení „*Творительный падеж в русском и чешском языках*“ charakterizovala obligatorní doplnění reprezentovaná instrumentálovým pádovým tvarem k slovesným a adjektivním predikátům v ruštině a češtině.

Problematikou strukturálních modelů jednoduché věty se zabývala Z. Chossouvá (Bratislava) v příspěvku „*К проблематике структурных моделей простого предложения в русском и словацком языках*.“ Sémantické charakteristice jednočlenných vět byl věnován příspěvek J. Svetlíka (Bratislava) „*К семантике односоставных предложений в русском и словацком языках*“ a E. Pravdové (Nitra); Její sdělení „*Бытийный компонент в односоставных признаковых предложениях сербского языка (в сопоставлении с аналогичными предложениями в русском и словацком языках)*“ bylo zajímavé díky porovnání sledovaného jevu v srbštině, ruštině a slovenštině.

Další příspěvky byly věnovány frazeologii a otázkám slovotvorby: „*Фразеологические совмещения в русском и словацком языках*“ (M. Jankovičová, Bratislava); způsobům uplatňovaným při vytváření pojmenování: „*О приемах номинации в русском и словацком языках*“ J. Sokolova (Bratislava); charakteristice hodnotících sufixů v ruských a slovenských srovnáních: „*Аксиологические суффиксы в русско-сло-*

вауцких сравнениях“ (J. Sipko, Prešov). Jazykové prostředky využívané při tvoření pojmenování v určité oblasti charakterizovala ve svém sdělení „Языковые средства, используемые в названиях одежды в сравнении с чешским языком“ J. Svobodová (Plzeň); roli zdrobnělin v ruském a slovenském tisku analyzovala ve svém příspěvku „Функция демунитивов в русской и словацкой печати“ J. Benediková (Bratislava). O výsledcích výzkumu problematiky dětské řeči s důrazem na oblast slovní zásoby informovala I. Ovčinnikova (Perm): „Освоение лексических связей в онтогенезе: ассоциации русских и словацких детей.“ V závěru konference vystoupila E. Vysloužilová (UP Olomouc) s referátem „К проблеме компонентов коммуникативной компетенции.“ Je velkou zásluhou organizátorů, že dokázali zabezpečit, aby všichni referující dostáli základnímu cíli konference a zabývali se jednotlivými problémy z hlediska porovnávacího, přičemž ve většině případů šlo o funkční porovnávací popis, tj. o popis ve směru text – jazykový systém.

Pro jednání **literárněvědné sekce** byla příznačná živá diskuse i zájem o všechny kvalitativní posuny, které se v současné ruské literatuře, ale i literárněvědné rusistice objevují. Třebaže vystoupení byla uspořádána do určitých tematických bloků, absence některých přihlášených účastníků a zjevná asociativní provokativnost prezentovaných problémů vyvolaly mezi jednotlivými referáty nečekané souvislosti. Z množství přednesených problémů je vhodné připomenout: pozornost, která byla věnována **konceptním otázkám ruské literární historie**, vymaňujícím se postupně z dřívějšího směřování vědeckých a didakticko-pragmatických přístupových aspektů a ukazujícím nutnost respektování vícehlediskových postupů (např. *intertextová*, *diskursivní* a *biografická* analýza aj.). Vzpomeňme ilustrativně alespoň referáty jako O. Kovačičová (Bratislava): „Пути к синтезу. К методологическим поискам концепции истории литературы“; nebo V. Svatoň (Praha): „Титанизм - одна из существенных линий русской духовной жизни“, který ve svém referátě s oporou na široký kontext evropských dějin literatury, literární vědy a filozofie obrátil mj. pozornost i na nutnost přehodnocení konvenčně chápaného i užívaného pojmu „národní literatura“ v relaci s jazykem, v němž je tato literatura vytvářena (např. ve vztahu španělština a latinsko-americká literatura nebo konkrétně ve středoevropském kontextu díla F. Kafky v relaci s českou literaturou apod.). Podnětná byla i jeho zamyšlení nad možnými posuny v periodizaci a klasifikaci literárního vývoje, v nichž by významnější úlohu než dosud mohla hrát „typologická“ kritéria.

Kvalitativní posuny byly patrné i ve vystoupeních představitelů současné ruské literární vědy. Např. A. P. Valagin (Voroněž) v referátě „Русская классическая литература на рубеже тысячелетий. Обнаруживание скрытых смыслов.“ explicitně ocenil přínos zahraničních rusistů, kteří (mimo území Ruska) výrazně přispívají k objevování a interpretaci skryté vícevýznamovosti a ambivalentnosti ruské literatury a „взрывообразной“ podstaty jejího duchovního smyslu – zejména ve vztahu ke konkrétnímu historickému a společenskému kontextu. (Zvolenými příklady „renesance“ duchovního smyslu některých artefaktů ruské klasiky, např. u A. S. Puškina, L. N. Tolstého aj., však v diskusi vyvolal podezření ze snahy vyprovokovat jejich poněkud simplifikovanou aktualizaci.) Kvalitativní změny evokoval rovněž příspěvek A. S. Karpo-

va (Moskva): „Русская литература в пореволюционную эпоху. Аксиологические аспекты.“, který mj. upozorňoval na konec „эпохи центризма“ v ruské literatuře a kultuře.

Vedle literárně-historického aspektu (např. M. Kusá, Bratislava: „XX век - литература и литературная жизнь.“) dominovaly v sumarizujících pohledech na skončené 20. století ještě dva okruhy problémů: Počátek minulého století s provokujícím odkazem literatury tzv. „stříbrného věku“ a chaotický vývoj posledního dvacetiletí s žánrovými a i tematickými experimenty ruského postmodernismu. Jistou spojnicí mezi oběma vývojovými póly se stalo dílo V. Nabokova. Připomeňme referáty jako: O. Engelová (Nitra): „В. Набоков и поэзия «серебряного века»“; Z. Pechal (Olomouc): „Интерпретационная основа романа В. Набокова“ S. Pašteková (Bratislava): „К концепции истории русской литературы на переломе XIX и XX вв. Аспекты словацкой рецепции.“ aj. Diskuse (např. ve vztahu k Nabokovovu uměleckému odkazu) napověděla možnost nechápat termín „stříbrný věk“ v ruské literatuře jen jako atribut chronologický, který literární jevy i artefakty spojuje s určitým časovým kontextem, ale rovněž jako atribut kvalitativní, odhalující nám i jejich potenciálně možné dobově-kontextové „přesahy“.

Živou debatu vyvolaly pokusy pojmenovat a řešit současné nebo nedávno minulé problémy ruské literatury – zejména ve vztahu k rodicím se tvůrčím vývojovému procesu a formujícím se hodnotovým kritériím pro skutečné umělecké hodnoty a počiny, které dobový odstup může odsunout i k tzv. „paraliterárním“ jevům. Uvedme alespoň vystoupení jako: M. Cymborska-Leboda (Lublin): „К герменевтике символистского текста: мифопоэтика и диалогика.“, nebo V. Kupko (Prešov): „Поиски иерархии в хаосе современности.“ aj.

Silně byla zastoupena tematika interpretace a recepcie ruské literatury v jinojazyčném prostředí: A. Červeňák (Nitra): „К проблематике интерпретации русской литературы XIX в.“; A. Eliáš (Bratislava): „К поискам интерпретации русской поэзии XIX в.“; S. Lesňáková (Bratislava): „Специфика рецепции А. П. Чехова в контексте словацкой культуры.“; O. Richterek (Hradec Králové): „К вопросу о современной чешской интерпретации русской классической литературы.“ aj.

Vedle potěšující skutečnosti, že se mezi účastníky konference objevili i představitelé nastupující generace rusistů, nutno vyzvednout i několik vystoupení, která se věnovala poněkud opomíjené (ale pro objektivní poznání kořenů ruské kulturní identity a jejich tradic velmi důležité) **problematice staré ruské literatury**. Máme na mysli zejména referáty jako: L. Matejko (Bratislava): „Забитые жанры древнерусской письменности.“; S. Makara (B. Bystrica): „Романтическое в «Слове о полку Игореве».“; J. Komendová (Olomouc): „«Диалог культур» как методологическая основа изучения литературы Руси XI-XIV вв.“

Škoda, že někteří referující se nemohli na konferenci dostavit a svoje příspěvky poslali jen v písemné podobě. Sborník příspěvků z jednání vydá pořadající bratislavské pracoviště.

Jana Ruferová, Oldřich Richterek